

1946 Genel Seçimleri: Adana (Seyhan) Örneği

1946 General Elections: The Case of Adana (Seyhan)

Sevilay ÖZER *
Kenan ÖZKAN **

Öz

7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP)'nin kuruluşu, Türk demokrasi tarihi açısından yadsınamayacak bir önem taşır. II. Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanmasının etkisiyle savaş yıllarında olgunlaşan muhalif hareket, 1946 yılında DP'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. 1945 yılında Milli Kalkınma Partisi kurulmuş olsa da gerçek anlamda iktidara alternatif bir muhalefet partisi olma özelliğini yakalayamaz. 1947 yılında yapılacak olan genel seçimlerin 1946 yılına çekilmesi iktidar-muhalefet ilişkilerini gerginleştirirken, 21 Temmuz 1946'da gerçekleşen bu seçimlerin "şaiabeli" seçimler olarak öne çıkması, siyasi hayatta daha büyük tartışmaları beraberinde getirmiştir. Tüm bu tartışmalara rağmen 1946 Genel Seçimleri Türk demokrasisi adına bir dönüm noktasıdır. 5 Haziran 1946 tarihinde kabul edilen yeni seçim kanunu ile tek dereceli olarak yapılan seçimlerde açık oy gizli sayım, liste usulü çoğunluk sistemi uygulanmıştır. Oldukça hareketli bir siyasi atmosfer içerisinde gerçekleşen seçimler hem seçmen hem de partiler adına önemli bir deneyimdir. DP bu seçimlerde uygulanan usulsüzlükleri muhalefette kaldığı süre zarfında sıklıkla dile getirdiği gibi 1950 Genel Seçimleri öncesi seçim meydanlarına da taşımıştır. Çalışmamızda Adana özelinde 1946 Genel Seçimlerinin uygulanış süreci; seçim çalışmaları, partilerin birbirleriyle olan rekabeti ve seçim sonuçları irdelenmeye çalışılmıştır.

* Prof. Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
sozer@mehmetakif.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1319-2406
Burdur / TÜRKİYE

** Dr., Altınbaş Üniversitesi Rektörlük Ortak Dersler Bölümü
kenan.ozkan@altinbas.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8939-4365
İstanbul / TÜRKİYE

* Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History
sozer@mehmetakif.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1319-2406
Burdur / TÜRKİYE

**Dr., Altınbaş University, Rectorate Common Courses Department
kenan.ozkan@altinbas.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8939-4365
İstanbul / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Adana, Seyhan, 1946 Seçimleri, Demokrat Parti, CHP.

Abstract

The establishment of the Democrat Party on January 7, 1946 is of undeniable importance for the history of Turkish democracy. With the effect of the victory of the supporters of democracy in the Second World War, the opposition movement, which matured during the war years, resulted in the establishment of the Democratic Party in 1946. In fact, even though the National Development Party was founded in 1945, it could not really achieve the feature of being an alternative opposition party to the government. The fact that the general elections that should have been held in 1947 were pushed back a year ago, strained the power-opposition relations and highlighted the election held on July 21, 1946 as a "doubtful" election, and this brought greater debates in the political life. Despite these discussions, the 1946 General Elections were a turning point for Turkish democracy. With the new election law adopted on June 5, 1946, the majority system with open ballot,

Başvuru/Submitted: 13/01/2023

Kabul/Accepted: 30/30/2023

secret counting and list method was applied in the single-stage elections. The elections, which took place in a very active political atmosphere, were an important experience for both voters and parties. The DP frequently expressed the irregularities applied in these elections during its stay in the opposition and carried it to the election squares before the 1950 General Elections. In this article, the process of the 1946 General Elections in Adana, the competition of the parties with each other and the election results were tried to be examined.

Keywords:

Adana, Seyhan, 1946 Elections, Demokrat Parti, CHP.

Makale Bilgileri

- Etik Kurul Kararı:** Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası: Katılımı yok.
Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

- Ethics Committee Approval:** It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent: No participants.
Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest: No conflict of interest.
Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment: Two external referees / Double blind.
Similarity Screening: Checked – iThenticate.
Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Türk siyasi hayatında Cumhuriyet'in ilanını takip eden süreçte, iki kez çok partili siyasi hayata geçiş denemesi yapılmış ancak başarılı olunamamıştır. II. Dünya Savaşı'nın bitişi ile birlikte değişen iç ve dış siyasi gelişmelerin bir neticesi olarak CHP içerisinde olgunlaşan muhalif hareket, partiden ayrılarak 1946 yılı Ocak ayında DP'yi kurmuştur. II. Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanmasıyla gözden düşen diktatörlüklerin yerini, serbest seçimlere dayanan demokrasilerin alması, savaş yıllarında uygulanan ekonomi politikalarının sonuçlarının ağır olması, partinin kuruluş sürecini daha da hızlandırmıştır (Koçak, 1986, s. 560-562). Başlangıçta iki parti arasındaki ilişki iyi görünse de bu durum çok uzun sürmemiş, özellikle DP'nin kısa zamanda halktan gördüğü ilgi ve hızla teşkilatlanması karşısında CHP, yeni kurulan partinin tahmin edilenin çok ötesinde iktidara alternatif bir parti olduğu gerçeğini anlamıştır (Karpas, 2010, s. 239-241).

İnönü'nün 10 Mayıs 1946'da topladığı olağanüstü kongrede, Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan ünvanları kaldırıldığı gibi 1947 Genel Seçimlerinin, 1946 yılında yapılması kararlaştırılmıştır. DP'liler ilk etapta hem belediye seçimlerine hem de genel seçimlere katılmayı reddederek tepkilerini göstermişlerdir. Yerel seçimlere katılmayacaklarını açıklamaları üzerine CHP, genel seçimler için daha liberal bir tutum izlemiş, yeni seçim kanunu kabul edilmiş, üniversitelere özerklik verilerek, basın yasası liberalleştirilmiştir. Yerel seçimlerden sonra genel seçimleri boykot DP'nin kapanmasına kadar gidecek bir süreci başlatabileceğinden, DP'liler seçimlere katılmaya karar vermiştir (Ahmad, 1994, s. 30-33).

Seçimlerden önce 5 Haziran 1946'da 4918 Sayılı Seçim Kanunu kabul edilmiştir. Tek dereceli seçim sisteminin uygulanmaya başlandığı, liste usulü çoğunluk sistemine dayanan bu seçim kanununda açık oy gizli sayım esastır (Goloğlu, 1982, s. 51; Olgun, 2011, s. 22). 1946 genel seçimleri, 1912 seçimlerinden sonra tartışılan ve güvenilirliği en çok sorgulanan seçimdir. Seçim yasasına göre oyların açıktan atılması ve tasnifinin gizli yapılması, (Çavdar, 2004, s. 457) tarafsız gözlemciliğin olmaması, sonuçlar ilan edilir edilmez oy pusulalarının imha edilmesi buna zemin hazırlamıştır (Zürcher, 2000, s. 308).

Bu çalışmada, 1946 Genel Seçimleri, Adana (Seyhan) örneğinde ele alınmıştır. Adana'da DP teşkilatının kuruluşu, DP ve CHP'nin seçim çalışmaları, seçimlerin yapılması ve sonucu ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur.

1946 Genel Seçimlerinden önce Adana'da boş kalan bir milletvekilliği için 21 Nisan'da ara seçim yapılmıştır (Türksözü, 8.02.1946, s. 1). Adana milletvekili Selahattin Çam'ın istifası nedeniyle 21 Nisan 1946'da yapılacak seçim için CHP İl İdare Kurulundan bir açıklama yapılarak, partili olan ikinci seçmenlerin hiçbir tesir altında kalmayarak oylarını kullanmaları istenmiştir. Bazı kişilerin Genel Sekreterin ismini kullanmak suretiyle ikinci seçmenleri tesir altında bırakmak istedikleri öğrenildiğinden, bu noktada seçmenler uyarılmıştır (Türksözü, 20.04.1946, s. 1, 3). Belediye Başkanı Kasım Ener'in başkanlığında Hasan Ataş, Nihat Oral, Basri Arsoy, Memduh Çelik, Hazım Savcı ve Mustafa Üçok'tan oluşan seçim heyeti oluşturulmuştur (Bugün, 23.04.1946, s. 1).

Seçimden kısa süre önce sadece eski Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, Saimbeyli ilçesi CHP Başkanı Tefik Yıldırım, emekli memur Esad Musaballı adaylıklarını koymuştur (Türksözü, 23.04.1946, s. 1, 3). Seçim sonucunda adaylardan Sinan Tekelioğlu 684 oy (BCA, 30.10.0.0/ 77.506.11), Tefik Yıldırım 128, Ahmet Remzi Yüreğir 12, Esat Musaballı 5, Vedat Güçlü, Ziya Akverdi ve fabrikatör Mustafa Özgür 1 oy almıştır (Türksözü, 23.04.1946, s. 1, 3). Sinan Tekelioğlu milletvekili olarak seçilmiştir (BCA, 490.1.0.0/434.1803.1).

Demokrat Parti'nin Adana Teşkilatının Kuruluşu

DP kurucularından ve partinin merkez idare kurulu üyesi olan İçel Milletvekili Refik Koraltan 5 Mart 1946'da Adana'ya gelmiştir. Koraltan, istasyonda avukat Sabih Üçok, doktor Bahri Erkam, şehir meclisi üyelerinden Namık Yarman, Hulusi Akdağ, tüccar Cahit Şen, çiftçi Rahmi Türkay tarafından karşılanır. Türksözü gazetesinin muhabirinin "DP'nin Adana teşkilatını siz mi kuracaksınız" sorusuna Refik Koraltan "Niçin, Adana'da Demokrat Parti'yi hala kurmadınız mı? Hem Adana, Mersin ayrı ayrı yerler midir?" diyerek yanıt vermiştir (Türksözü, 6.03.1946, s. 1-2). Türksözü'ndeki köşe yazısında Zeynel Besim Sun, Koraltan'ın Adana'ya gelmesinden son derece memnun olduklarını böylece DP'nin Adana şubesini kuracak isimlerin netleşeceğini zira DP'nin kuruluşunun çok partili siyasi hayata geçiş açısından önemli olduğuna, Adana'da partinin şubesinin kurulması için gayret sarf edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (7.03.1946, s. 1-2).

12 Mart tarihine kadar Refik Koraltan buradaki çalışmalarını devam ettirmiştir. DP'nin il ve ilçe müteşebbis heyeti için seçilen isimler belirlenerek Adana teşkilatının kurulması için teşebbüste bulunulmuştur. İl müteşebbis idare heyeti için belirlenen isimler; Doktor Bahri Berkam, Doktor Süleyman Kuntalp, tüccar Ömer Başeğmez, şehir meclisi azasından Namık Yarman, Tel gazetesinden Ahmet Saygan, tüccar Selahattin Karazincir, avukat Nuri Tunç'tur (Türksözü, 12.03.1946, s. 1; Tel, 10.03.1946, s. 1). İl merkez ilçe müteşebbis heyeti için bildirilen listede, Avukat Sait Nil, mühendis Hakkı Sarıdoğan, tüccar Cahit Şendil, Osman Esen, çiftçi M. Sıtkı İnce, imalatçı Besim Akçıl, emekli öğretmen Vasıf Canbay bulunmaktadır. Doktor Bahri Erkam il müteşebbis heyeti başkanlığına, il merkez ilçe idare heyeti başkanlığına da Avukat Sait Nil getirilmiştir (Yeni Adana, 12.03.1946, s. 2; Tel, 10.03.1946, s. 1). DP Adana idare heyeti, parti merkezi olarak köprübaşındaki eski nafia dairesini kiralamıştır (Tel, 20.03.1946, s. 2). 13 Mart'ta DP'nin kurucularından İçel Milletvekili Refik Koraltan, DP Adana il müteşebbis heyeti başkanı Dr. Bahri Erkam ile beraber, Vali Akif Eyidoğan'ı, CHP'yi ve Belediye Başkanı Kasım Ener'i ziyaret eder (Yeni Adana, 14.03.1946, s. 2).

DP Ceyhan ilçesi müteşebbis idare heyeti 6 Nisan'da kurulmuştur. İdare heyetinde; tüccar Mustafa Akçalı, tüccar Mesrur Paksoy, tuhafiyeci Yahya Türkistan, çiftçi Nazım Lo, Kavaf Haydar Erdinç, manifaturacı Hüseyin İşgüven bulunmaktadır (Türksözü, 7.04.1946, s. 2). Nisan ayında DP Kadirli şubesi kurulmuş, müteşebbis heyetini; Muharrem Bozdoğan'ın başkanlığı altında Zihni Konaklı, Emin Özdemir, Ahmet Tekerek, Mustafa Yalçın, Mehmet Yalım ve Hasan Hüseyin Çığşar oluşturmuştur (Türksözü, 13.04.1946, s. 2; Yeni Adana, 13.04.1946, s. 2).

19 Nisan'da Osmaniye'de DP teşkilatı kurulmuştur. Tüccar Dede Bozdoğan'ın başkanlığında kurulan ilçe müteşebbis heyetinde; tüccar Mehmet Güntürkün, Sait Erdinç, Mehmet Canan, Yusuf Akın, Şaban Tartar, Mustafa Aybaba bulunmaktadır (Türksözü, 10.04.1946, s. 2).

DP'nin Adana müteşebbis heyetinin Taşköprü başındaki yeni binaya taşınması dolayısıyla 23 Nisan'da DP binasında saat 16'da bir açılış töreni yapılmıştır. Vali Akif Eyidoğan, DP kurucularından Kars Milletvekili Fuat Köprülü'nün yanı sıra gazeteciler, DP'nin İçel, Hatay, Maraş teşkilatları ileri gelenleri ve halkın katılımıyla tören düzenlenmiştir. İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlayan törende avukat Mustafa Nuri Tunç söz alarak töreni açmış, daha sonra konuşma yapan Fuat Köprülü, partinin amaç ve programından söz etmiştir (Türksözü, 24.04.1946, s. 2; Tel, 23.04.1946, s. 2).

Kuruluşunu müteakiben DP, Adana'da ocak açarak teşkilatını genişletmeye gayret etmiştir. 28 Nisan Pazar günü Köprüsokağı mahallesinde Akkapı ocağı açılmıştır. Açılışta Fuat Köprülü bir konuşma yapmış, idare heyeti Ahmet Duran'ı başkanlığa seçmiştir (Türksözü, 30.04.1946, s. 2). Yine Ceyhan ilçesinde Muradiye, Türlübaş, Büyükkırım, Konakoğlu, Kaltakey, Civantayak ve Eskihamam mahallerinde yedi ve Hamdilli, Çiftlikat, Mercimek ve Büyük Mangıt'ta da dört köy ocağı açılmıştır (Türksözü, 4. 05.1946, s. 3). Adana müteşebbis heyetinden Avukat Mustafa Nuri Tunç ve birkaç arkadaşı Bahçe ilçesinde teşkilat oluşturmak üzere 26 Haziran'da Bahçe'ye gelmiştir (Yeni Adana, 26.06.1946, s. 1).

Saimbeyli ilçesinde 28 Haziran 1946'da DP şubesi faaliyete geçmiştir. Saimbeyli ilçesi DP müteşebbis heyeti başkanı Remzi Doğan iki gün içinde merkez ilçede iki yüzden fazla kişiyi üye yaptıklarını belirtmiştir. Bunlardan bir kısmı CHP'den istifa ederek partiye kayıt olanlardır (Demokrat, 4.07.1946, s. 1).

Seçimler yaklaşırken şehirde ve köylerde çok sayıda yeni ocak açılmıştır. 3 Temmuz 1946'da Toprakkale bucağında açılan ocağın müteşebbis heyeti, Ali Üstün'ün başkanlığında, Ahmet Başkurt, Yusuf Er, Mustafa Özdem ve Lütfi Demiriz'den oluşmuştur. Açılış töreninin ardından 50 kişi DP'ye kaydolmuştur (Demokrat, 4.07.1946, s. 3). 8-9 Temmuz'da açılan ocak sayısı sekizdir. Seyhan Mahallesi ocağı müteşebbis heyeti; Şaban Hepsağ, Mehmet Açıkkın, Salim Enşan, Necip Kartal, Sait Beyazyürek, Mahmut Nar, Ahmet Alsancak, Mutlu köyü müteşebbis heyeti; Raşit Buzluhan, Kamil Çetin, Mehmet Durgun, Mehmet Akgül, İsmailiye Ocağı müteşebbis heyeti; Hasan Yeşil, Bilal Lamba, Ahmet Sarı, Necip Yeşil, Çotlu köyü ocağı müteşebbis heyeti; Mahmut Güler, Hacı Davan, Mustafa Evlice, Osman Ünal, Süleyman Keser, İbrahim Bozan, Halil Gökçe, Yukarı Hinnaplı ocağı müteşebbis heyeti; İbrahim Sisli, Ahmet Bozkurt, Duran Şahin, Kayışlı köyü ocağı müteşebbis heyeti; Cemiş İşgüzar, Ahmet Tayakası, Süleyman İşyapar, Sait Sanay, Hadırlı köyü ocağı müteşebbis heyeti; Hamit Kahya, Bilal Yağ, Diyap Akdemir, Salim Artar, İbrahim Tirin, Mahmut Bayram, Kayarlı köyü ocağı müteşebbis heyeti; Mehmet Şimşek, Hasan Türkşen, Hüseyin Özerçetin, Mustafa Sertçeönü'nden oluşmuştur (Demokrat, 10.07.1946, s. 1). 13 Temmuz'da Dikilitaş köyünde de DP ocağı faaliyete geçmiştir (Demokrat, 14.07.1946, s. 2).

Karaisalı ilçesinde DP şubesi 15 Temmuz'da Adana'dan gelen bir heyetin katılımıyla açılmıştır. Açılış töreni, ilçe kaymakamı Orhan Hançerlioğlu, DP ileri gelenleri ile geniş bir halk kitlesi huzurunda yapılmıştır. İlk olarak ilçe idare kurulu başkanı Ali Durak söz alarak DP'nin kuruluşundan ve yapacağı işlerden bahsetmiştir. Demokrat gazetesi başyazarı Enver Batumlu her vatandaşın seçim görevini yerine getirmesinin öneminden söz etmiştir. Merasimde Sinan Tekelioğlu da bir konuşma yapmıştır. Tekelioğlu, çok partili siyasi yaşamın gerekliliğinden bahsettikten sonra bu ilçede CHP şubesini de kendisinin açtığını ancak DP'nin iktidarı alacağını düşünmediğini yapılan hataların da iyiliklerin de müştereken yapıldığını dile getirmiştir. Karaisalı DP idare heyeti; İlçe idare kurulu başkanı Ali Durak, üyeler; Mehmet Salmaz, Aziz Eren, Abdullah Ongun, Abdullah Yüce, Abidin Aktaş, Ali Geçioğlu, Mehmet Duran, Kasım Gülen, Cevdet Yigenaga ve İzzet Güzel'den oluşmuştur. İlk hamlede 100 kişi partiye katılmıştır (Demokrat, 16.07.1946, s. 3).

18 Temmuz'da DP Tepebağ ocağı, Ziyapaşa İlkokulu karşısında açılmıştır. Ocak idare heyeti; Nuri Köylüoğlu (Başkan), Eczacı Fuat Eremre, Hidayet Karuç, Mahmut Özüçler, Cemil Abar, Hacı Ulusözlü ve Mustafa Kızıldağ'dan oluşmuştur. Yeni açılan ocaklardan bir diğeri Adana'nın Karakuyu Kuyumcular köyü ocağıdır. Ocak idare heyeti; Aziz Kurt (Başkan), İsmail Yıkıcı, Mehmet Öztaş, Halil Gül, Hasan Verani'den oluşmuştur. Ocağın açılışında 60 kişi DP'ye üye olmuştur (Demokrat, 18.07.1946, s. 2).

DP İstiklal Mahallesi ocağı da 18 Temmuz'da törenle açılır. Ocak heyeti; Ahmet Koçak (Başkan), Mustafa Dikmen, Rıfat Aladar, Ahmet Vahit Deliağa, Mehmet Göğüzcüler, Ali Kesimoğlu, Mustafa Utku, Ahmet Akça, Galip Karakaş, Nezir İlker, Mahmut Canberk, Ferit Libiç, İsmail Toker, Muhittin Umay, Nuri Dizdar ve Ahmet Erhuy'dan oluşmuştur. Tören, Başkan Ahmet Koçak'ın konuşmasıyla açılmış ardından DP il idare kurulu namına Avukat Sait Nil konuşma yapmıştır (Demokrat, 19.07.1946, s. 2).

İlginç bir şekilde DP'nin Kozan ilçe teşkilatı seçimden sonra 16 Ağustos 1946'da kurulmuştur. Açılış törenine başta kaymakam vekili, ilçe jandarma komutanı olmak üzere CHP, Milli Kalkınma Partisi ve DP'liler katılmıştır (Demokrat, 17.08.1946, s. 2).

Belediye Seçimleri

CHP Nisan ayının sonunda aldığı kararlar belediye seçimlerini öne çekmiştir. (Akandere, 2009, s. 443) DP'nin kurucuları, 1946 yılının eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin mayıs ayına çekilmesine büyük tepki göstermişlerdir (Fersoy, 1978, 115-118). DP erken seçimi, kendilerine seçime hazırlanma fırsatı verilmemesi olarak yorumlarken, (İcra, 1992, s. 15) CHP yanlısı basın bu durumu dış politikada kuvvetli olmak ve kış aylarının zorluğundan kurtulmaya bağlamıştır (Bugün, 03.03.1946, s. 3).

29 Nisan 1946'da İçişleri Bakanlığı tarafından seçime hazırlık için harekete geçilmesi talimatı gelmiştir. 8 Mayıs'a kadar defterlerin asılması gerektiğine işaret edilerek, seçimlerin herhangi bir şikâyete meydan verilmeyecek şekilde yapılmasının önemine değinilmiştir. DP'nin bu tarihte henüz seçime girip girmeyeceği belli değildir (Türksözü, 30. 04.1946, s. 1). Belediyeler Kanunu'nun değişikliğe uğrayan maddeleri 2 Mayıs'ta telgrafla vilayete bildirilmiştir. Seçim hazırlıklarının hızla devam ettiği

süreçte sayım işinin intizamsız bir şekilde sürdürüldüğü, bazı evlere sıra numarası verildiği halde sayım yapılmadığı söylentileri ortaya atılmıştır. 6 Mayıs 1946'da Belediye Meclisi olağanüstü bir toplantı yapmış, şehirde oy verme hakkına sahip vatandaşların sayısı dikkate alınarak, şehir 26 mahalleye, bu 26 mahalle de 92 seçim dairesine bölünmüştür. Kanun gereğince her seçim dairesinde bir sandık bulundurulması ve her sandığa 500 oy atılması kararlaştırıldıktan sonra saat 15'te toplanmak üzere belediye meclisi dağılmıştır. Sabahki oturumda da yeterli çoğunluk sağlanamadığı için bazı üyelere gelmeleri için haber gönderilmiştir. Aynı şekilde öğleden sonraki bu oturumda da eksik sayıyı tamamlamak üzere üyeler çağrılmış, 33 üyeden 18'inin katılımı ile ikinci oturum toplanabilmiştir. Bu oturumda beşer kişilik 92 seçim kurulunun seçilmesine geçilmiş, seçimlerin açık oyla yapılması teklifi kabul edilmiştir. 92 seçim kuruluna seçilen 460 kişinin tümünü CHP merkez ilçe yönetim kurulu başkanı Hazım Savcı aday göstermiştir (Türksözü, 7. 05.1946, s. 1, 3).

Belediye seçim cetvelleri 8 Mayıs'ta hükümet, belediye kapılarıyla halkevi, eski istasyon polis karakolu binaları önlerine asılmıştır. 14 Mayıs tarihine kadar asılı kalacak olan listelerin kontrol edilmesi ismi yazılı olmayan vatandaşların Belediyede seçim bürosuna müracaat ederek itiraz etmeleri istenmiştir (Türksözü, 9.05. 1946, s. 1). DP 92 seçim sandığının başına birer kişi olmak üzere 92 gözlemci gönderecektir (Türksözü, 16.05. 1946, s. 1).

DP Merkez Heyeti 8 Mayıs'ta seçimlere girmeyeceklerine dair bir tebliğ yayınlamıştır (Bayar, 1946, 1-2; Yeni Adana, 9.05.1946, s. 2; Bugün, 9.05.1946, s. 1). İktidarın belediye seçimlerini dört ay erken yapmak için öne sürdüğü bahanelerin tutarlı olmadığını belirten DP seçimleri boykot etmiştir (Albayrak, 2004, s. 83). DP'nin aksine Milli Kalkınma Partisi seçimlere katılma kararı vermiştir. Başbakan Şükrü Saraçoğlu bu karar üzerine yaptığı açıklamada:

"Memlekette demokrasinin gelişmesi ve yerleşmesi yolundaki çalışmalarını kolaylaştıracağıma samimi olarak inandığı kararından dolayı Partiyi tebrik ve bunu bana bildirmek nezaketinde bulunduğunuz için size teşekkür ederim" demiştir. (Türksözü, 16.05.1946, s. 1-2).

25 Mayıs'ta CHP ve Milli Kalkınma Partisi'nin aday listeleri yayınlanmıştır (Bugün, 25.06.1946, s. 1). Ancak Milli Kalkınma Partisi de seçimlerde yolsuzluk yapıldığı iddiasını ortaya atarak seçim günü öğleden sonra bir bildiri yayınlarak seçimlerden çekildiğini ilan etmiştir; dolayısıyla belediye seçimlerine katılım oranı da düşük olmuştur (Albayrak, 2004, s. 83).

Adana'da belediye seçimlerinde şehirde 92 sandıktan çıkan oy sayısı 20229'dur. Bunların 620'si geçersiz, 19609 oy ise geçerli sayılmıştır. Oylardan %95'i CHP adaylarına kullanılmıştır. (Bugün, 29.05.1946, s. 1) Belediye meclisini oluşturan üyeler 1 Haziran'da toplanarak, gizli oyla yapılan seçim sonucunda mevcut 33 üyeden 32'si yüksek makine mühendisi olan ve yıllardan beri Adana Çiftçi Birliği Başkanlığı yapan Fazlı Meto'ya, diğer bir kişi ise Hazım Savcı'ya oy vermiştir. Böylece Fazlı Meto başkan seçilmiştir. Seçim sonucunda Eski Belediye Başkanı Kasım Ener yeni meclise başarılar dilemiştir (Bugün, 02.06.1946, s. 1, Yeni Adana, 01.06.1946, s. 1).

DP'nin Kurulmasının CHP'deki Yansıması

DP'nin kuruluşuyla birlikte teşkilatını genişletmek için yürüttüğü hareket CHP teşkilatında da etkisini göstermiştir. 25 Mart 1946'da CHP, Ceyhan merkez mahalle ocaklarına yeni kayıt olan partililerle eski partililer için parti binası salonunda bir tanışma töreni yapmıştır. Toplantıda önce CHP İlçe Başkanı Hamid Özsrıkkıntı partiyeye girmenin önemini anlatan bir konuşma yapmış, ardından Halkevi Başkanı Abbas Ülkü söz almıştır (Bugün, 26.03.1946, s. 3). Yine Ceyhan'da merkez bucağına bağlı Civantayak semt ocağı ile Aydemir ocağına yeni kayıt olan 609 üye ile eski kayıtlı üyeler 9 Nisan'da Aydemir ocağında toplanmıştır. Toplantıya CHP İlçe Başkanı Hamid Özsrıkkıntı, merkez bucak ve ocak idare kurulu başkan ve üyeleri katılmış; Hamid Özsrıkkıntı ve Cemil Türker partinin hizmetlerinden bahsederek, halkın dilek ve şikâyetlerini dinlemiştir. (Bugün, 12.04.1946, s. 2) Kadirli CHP idare heyeti de yeni kurulmakta bulunan partiler münasebetiyle beş bucak ve kırk ocak başkanını Halkodasında toplayarak bir konuşma yapmıştır. Söz konusu konuşmada yeni partiler karşısında Kadirli CHP örgütünün alacağı tedbirler üzerinde durulmuştur (Yeni Adana, 1.04.1946, s. 2).

18 Nisan 1946 günü Halkevi sinema salonunda bir tören yapılarak CHP'ye yeni katılan 500 üyenin eski üyelerle tanışması sağlanmıştır. CHP Adana il idare kurulu başkanı Mustafa Rifat Gülek törende bulunanları Atatürk'ün hatırası için bir dakikalık saygı duruşuna davet ettikten sonra CHP Müfettişi Abidin Ege'yi yeni üyelere tanıtmıştır. Abidin Ege de bir konuşma yaparak CHP'nin geçmişteki faaliyetlerine değinerek amacından bahsetmiştir (Türksözü, 19.04. 1946, s. 1; Tel, 19.04.1946, s. 1). CHP'ye üye olmak üzere başvuranlardan işlemleri tamamlanan kişi sayısının 4552'yi bulduğu, henüz üyelik kaydı bitmemiş kişi sayısının 2000 olduğu belirtilmiştir (Bugün, 19.04.1946, s. 2). CHP Mayıs ayında da Adana'da mahalle ocaklarına yazılan ve kayıtları tamamlanan 398 üye için yine halkevinde bir tanışma töreni düzenlemiştir. Halkevi büyük salonunda yapılan törene CHP parti müfettişi Abidin Ege ve Belediye Başkanı Kasım Ener, CHP il idare kurulu başkanı Mustafa Rifat Gülek katılmıştır (Bugün, 23.05.1946, s. 1). Görüldüğü üzere çok partili siyasi hayat CHP'nin alışagelmış seçim rutinini değiştirmiş, CHP yeni kurulan ve beklemedikleri kadar hızla büyüyen DP karşısında siyasi faaliyetlerini artırmak durumunda kalmıştır.

CHP ve DP'nin Seçim Çalışmaları

İstifalar Üzerinden Yapılan Propaganda

1946 seçimleri öncesinde basında sıklıkla partilerden istifa haberlerine yer verilmiştir. DP yanlısı Demokrat (Adana) gazetesinde CHP'den istifa haberleriyle DP lehine seçim öncesi propaganda yapılmaya çalışılmıştır. Örneğin 3 Temmuz 1946 tarihli Demokrat gazetesinde Misis'te CHP'den istifa ederek DP'ye geçmiş çok sayıda vatandaşın ismine yer verilmiştir. 4 Temmuz 1946 tarihli Demokrat gazetesinde CHP'den istifa edenlerin gün geçtikçe çoğaldığı belirtilerek, Akkapı ocağından 16, Karşıyaka ocağından 3, Hürriyet ocağından 6, Alidede ocağından 6, Cumhuriyet ocağından istifa eden 19 kişinin ismi yayınlanmıştır (Demokrat, 4.07.1946, s. 2).

Ceyhan'ın Doruk köyünde Mehmet Çor ve 34 arkadaşı CHP'den istifa ederek DP'ye girmiştir. Çokça köyünde DP'ye kaydolanların sayısı 60'ı bulmuş, Yeniköy-

Nazımbeş köyünde kaydolanların sayısı 50'yi aşmıştır (Demokrat, 9.07.1946, s. 2). Temmuz başında açılan çok sayıda ocağa CHP'den istifa eden çok sayıda kişi kaydolmuştur. Tuzsuzade köyü muhtarı ve CHP köy ocak idare heyeti azasından Fahri Torgun CHP'den istifa ederek DP'ye girmiştir. Yine Kadıköy'deki CHP'lilerden beş kişi hariç diğer tüm köylü CHP'den istifa ederek DP'ye geçmiştir. DP'nin Havutlu köyü müteşebbis heyeti köye gelen CHP'lilerin baskısı sonucu zorla istifa ettirilmişler bu durumu DP merkezine gelerek anlatmışlar ve istifalarının işleme konulmamasını istemişlerdir. Bu kişiler, Salih Bulgan, Rahim İşbilir, Sami Çulha, Ahmet Aslan ve Süleyman Kahya'dır. Yine aynı gün Adana tuhafiyecilerinden Sabri Berkman, odun ve kömür müteahhidi Zekeriya Bölgen, kereste tüccarı Mehmet Ergeç CHP'den istifa ederek DP'ye katılmıştır (Demokrat, 10.07.1946, s. 1, 2). Karşıyaka CHP idare heyetinden Hamdi Uçarol CHP'den istifa ederek DP'ye geçmiştir. (Demokrat, 11.07.1946, s. 2) Ceyhan'da, Misis'te CHP'den istifa ederek DP'ye geçen kişilerin ismi Demokrat gazetesinde yayınlanmıştır. Kadıköy'ün tanınmış çiftçilerinden Ziya Cennetoğlu ile Yukarı İnnaplı köyü CHP bucak başkanı İbrahim Sisli CHP'den istifa ederek DP'ye girmişlerdir (Demokrat, 16.07.1946, s. 3; Demokrat, 19.07.1946, s. 3). Adana'nın büyük çiftçilerinden Mehmet Muhtar'ın partiye girdiği basında yer almıştır. Mehmet Muhtar o güne değin hiçbir siyasi partiye girmediğini fakat DP'nin prensiplerinin kendi görüşüne uyduğunu ve bu nedenle bu partiye katıldığını dile getirmiştir (Demokrat, 4.07.1946, s. 2). Yine büyük çiftçilerden Recai Tarimer de DP'ye katılmıştır (Demokrat, 4.07.1946, s. 3).

CHP yanlısı basında özellikle Türksözü, Yeni Adana, Bugün ve Tel gazetelerinde de DP'den istifa haberlerine yer verilmiştir. Bugün gazetesinde "*Demokrat Partiden İstifalar Devam Ediyor*" başlığıyla sunulan haberde DP'den istifa edenlerin isimleri sıralanmıştır (Bugün, 26.06.1946, s. 2). Yine DP'nin ilçe ve köylerdeki teşkilatından 110 üyenin istifa ederek CHP'ye kaydolduğu belirtilmiştir (Bugün, 29.06.1946, s. 2). DP'nin Adana'da kurulmasında rolü olan Avukat Ahmet Sabih Üçok'un istifası da CHP tarafından propaganda aracı olarak kullanılmıştır. DP İl Yönetim Kuruluna verdiği istifa mektubu Bugün gazetesinde yayınlanmıştır. Üçok istifasında DP'nin kendisini tatmin etmediğini belirtmiştir (Bugün, 03.05.1946, s. 2). Adana merkez ve köylerinde DP teşkilatından istifaların olduğu ve bu istifaların günden güne arttığı şeklinde Tel gazetesinde yer alan haberde istifa edenlerin ismine yer verildiği gibi Arapköyü ve Tuzla merkezinde kurulan DP teşkilatının dağılmış vaziyette olduğuna dikkat çekilmiştir (Bugün, 2.07.1946, s. 2).

DP Adana merkezine kayıtlı 40 kişi istifalarını yazılı olarak il müteşebbis heyeti başkanlığına vermiştir (Bugün, 4.07.1946, s. 1; Cumhuriyet, 5.06.1946, s. 3). Yine Bugün gazetesinde 40 kişinin istifasından bir gün sonra yirmi kişinin daha istifa ettiği haberi yer almıştır (Bugün, 5.07.1946, s. 2). DP İl Başkanı Bahri Erkam tarafından haber yalanlansa da istifaların imzalı bir suretinin herhangi bir yalanlama durumunda ispat edebilmek adına kendilerine de gönderildiğini dolayısıyla ispata hazır olduklarını açıklamışlardır. Ayrıca bu sayının son günlerde 120'yi bulduğunu da dikkat çekilmiştir (Bugün, 8.07.1946, s. 2). Saimbeyli DP teşkilatının o güne kadar 50 üye kaydedebildiği ancak bunlardan 25'inin partiden ayrılarak CHP'ye girdiği, vatandaşların kitle halinde

CHP'ye kaydolduğu Bugün gazetesinde yer alan bir diğer haberdir (Bugün, 6.07.1946, s. 2). Havutlubucağı DP müteşebbis heyetinden istifa edenlerin ismi de basında yer almıştır (Bugün, 7.07.1946, s. 2). Ceyhan'da DP'den istifalar seçim öncesinde artmıştır. Ayas, Hamzalı, Zeytinbeli, Ayvacık, Narlıören köylerinde DP ocaklarından toplu istifalar yaşanmıştır. Yine Doruk, Çakaldere, Haylazlı, Çarkpare, Yalak, Demirtaş ve Sirkeli köylerinde de istifalar artmıştır (Türksözü, 17.07.1946, s. 1-2).

Seçimden bir hafta önce DP'den 600 kişinin istifa ettiği Türksözü gazetesinde haber olmuştur. Ayrıca her iki parti kendi partilerinden istifa haberlerini zaman zaman yalanlama yoluna gitmişlerdir. Örneğin Demokrat gazetesinde Ceyhan'ın, Ceyhan Bekirli köyünden 88 kişinin DP'ye geçtiği haberi yapılmıştır. Türksözü gazetesi bu haberin doğru olmadığını bu köyden Muhittin Akın ve Ali Kaya isimli iki kişinin köylülerin haberi olmadan 88 kişiyi DP'ye kaydettirdiğini, ancak köy halkının haberdar olması üzerine DP'ye müracaatta bulunarak haberdar olmadıklarını beyan edip istifa ettikleri haberini yayınlamıştır (Türksözü, 17.07.1946, s. 1). Adana'nın büyük çiftçilerinden Özcan Özler, Emin Gökçe ve Hakkı Akdeğirmen'in CHP'den istifa haberi ve yanı sıra son iki gün içinde Osmaniye'de 575 kişinin DP'ye kaydolduğu bunların çoğunluğunun da CHP'den istifa edenler olduğu haberinin verilmesi dikkat çekicidir. (Demokrat, 12. 07.1946, s. 1) Ancak Yeni Adana gazetesi bu haberi yalanlamış, son iki ayda CHP'den 11 kişinin ayrıldığı onların da Milli Kalkınma Partisi'ne girdiği belirtilmiştir (Yeni Adana, 15.07.1946, s. 2). Yine DP kurucularından çiftçi Zeynel Milli DP'den istifa ettiğine ilişkin haberlerin asılsız ve maksatlı bir propaganda olduğuna ilişkin beyanatını Demokrat gazetesinde yayınlamıştır (Demokrat, 4.07.1946, s. 1). İncirlik köyü DP ocağından 117 kişinin istifa ettiği için ocak dağılmış ve bu köyde CHP ocağı açılmıştır. Şabaniye, İstiklalmahallesi, Kadıköy ve Tuzla bucağından çok sayıda kişi istifa etmiştir. Yine Ceyhan'ın Zeytinbeli, Narlıören, Ayvalık köylerinde DP'li olanlar tamamen istifa etmiştir. Hamzalı ve Ayas köylerinde bu partiye üye bir kişi kalmış, Cihanbekirli'de 118 kişi, Gölovası'nda 2, Çakaldere'de 16, Doruk'dan 14 kişi istifa etmiştir (Bugün, 16.07.1946, s. 1, 3).

Cumhuriyet gazetesinin seçimleri yerinde takip etmesi için Adana'ya gönderdiği Ahmet İhsan gözlemlerini şöyle aktarır:

“DP mensupları gerek CHP'den gerekse hükümet makamlarından bazı işler üzerinde şikâyetçidir. Mesela DP'ye girenlerin tazyik edildiği, istifaya davet olunduğu, istifa vermedikleri takdirde tehdit edildikleri iddia olunmaktadır. Bu iddiaların hepsinin yüzde yüz doğru olduğunu söylemek Halk Partisi hesabına biraz insafsızlık olmakla beraber hepsini inkâr etmek de kabil değildir. Bilhassa köylerde Halk Partisi adına yapılan propaganda Demokratları cidden müteessir etmektedir. DP'liler Adana'da seçimde tamamen değilse bile muvaffak olacaklarından emin görünüyorlar ve haklı davalarını yürüteceklerini söylüyorlar (Cumhuriyet, 11.07.1946, s. 2).

CHP'nin Seçim Çalışmaları

CHP seçim propagandası yapmak ve seçim işlerini yürütmek üzere Adana'ya içinde parti müfettişlerinin bulunduğu seçim heyetini göndermiştir (Yeni Adana, 15.06.1946, s. 2). CHP milletvekilleri seçim öncesinde sık sık Adana'ya gelerek seçim çalışmalarına katkı sağlamışlardır. CHP Müfettişi Denizli Milletvekili Abidin Ege,

Adana milletvekillerinden Naci Eldeniz ve Sinan Tekelioğlu 28 Haziran'da Adana'da partililer tarafından karşılanmışlardır (Bugün, 29.06.1946, s. 2). 4 Temmuz günü Adana'ya gelen Adana milletvekillerinden Cavit Oral ile Bilecik milletvekili Kasım Gülek, Ceyhan CHP binasında yaklaşık 30-40 kişiye bir konuşma yapmıştır. CHP'liler tarafından 40 kişi fazlasını kaldıramadığı için binaya fazla partili alınmadığı yönünde açıklama yapılmış ise de bu durum Demokrat gazetesinde propaganda aracı olarak kullanılmış, gerçeğin halkın ilgisizliği olduğuna dikkat çekilmiştir (Demokrat, 5.07.1946, s. 3). Yeni Adana gazetesinde ise Ceyhan köylülerinin milletvekillerini büyük ilgiyle karşıladıkları hatta "Eger bizden şüphe ederek geldiyseniz çok rica ederiz, inmeden gidin. Misafirlikle geldiyseniz başımızın üstünde yeriniz var. Biz candan bağlı olduğumuz CHP'den asla vaz geçemeyiz" dediklerine yer verilmiştir (Yeni Adana, 13.07.1946, s. 1). Cavit Oral, Kasım Gülek ve CHP idare kurulu üyelerinden Kasım Ener Bahçe'ye giderek CHP'nin o güne kadar başardığı işleri halka anlatmışlardır (Bugün, 14.07.1946, s. 3). Karaisalı'ya giden heyet halkın büyük ilgisi ve tezahüratı ile karşılanmıştır (Bugün, 16.07.1946, s. 1).

Ceyhan'da seçim öncesi yeni idare kurulu oluşturulmuştur. CHP ilçe idare kurulu eczacı Abbas Ülkü'nün başkanlığında, fabrikatör yüksek mühendis Arif Özbilen, çiftçi Necati Eken, tüccar Naci Cerit ve çiftçi Ali Demir'den oluşturulmuştur. Halkevi başkanlığını da Necati Eken üstlenmiştir (Bugün, 16.06.1946, s. 2; 03.06.1946, s. 3). Kadirli CHP Başkanı olan Ali Rıza Erdem belediye seçimlerinde parti prensip ve disiplinine aykırı davrandığı gerekçesiyle görevinden alınmış, yerine Dr. İ. Hakkı Sayman getirilmiştir (Yeni Adana, 10.06.1946, s. 2). Seçimden önce yeni CHP ocaklarının da açıldığı görülmektedir. Bunlardan birisi de Adana Karasoku mahallesindeki CHP ocağının açılışıdır. İdare kuruluna Mustafa Giray, Hüseyin Usluer, Hasan Demirkan, Hasan Kurt seçilmiş, ocağa 70 kadar kişi kaydolmuştur. Bu mahalledeki DP ocağı ise müteşebbis heyetinin istifası neticesinde dağılmıştır (Bugün, 11.07.1946, s. 1).

Hem CHP hem de DP'liler evleri dükkânları dolaşarak oy istemişlerdir. Bağımsız adaylıklarını koyan isimler de kendi adlarına bastırdıkları propaganda broşürlerini dağıtmışlardır (Cumhuriyet, 21.07.1946, s. 4). CHP "Vatandaş! Reyini CHP namzetlerine ver", "Reylerinizi CHP vermekle büyük davalarımızın gerçekleşmesini temin etmiş olacaksınız" sloganlarını kullanmıştır (Bugün, 21.07.1946, s. 1). Adana'da ilginç olan bir olay da Yüksek Tahsil Gençliği listesi adı altında yeni bir listenin ortaya atılmasıdır. Yüksek Tahsil Gençliği, CHP ve DP adaylarını inceleyerek bir liste hazırlamış, Seyhan'da 10 milletvekili çıkacak iken onlar 9 kişiyi layık görmüşlerdir. Bu listede dört CHP'li, bir DP'li ve dört de müstakil aday vardır (Cumhuriyet, 21.07.1946, s. 4). Cumhuriyet gazetesinden Ahmet İhsan CHP'nin seçim çalışmalarına ilişkin gözlemlerini şöyle aktarır:

"CHP de daha büyük bir faaliyet göze çarpmaktadır. Adana milletvekillerinden birçoğu halen Adana ve civar kazalarda bulunmakta halkla temas etmektedir. Halk Partisinin 20 senelik bir maziye malik olması onun işini daha fazla kolaylaştırıyor. Parti merkezinde kaza ve nahiyelerde hummalı bir çalışma vardır. Halka dağıtılmak üzere broşürler ve küçük kitaplar

hazırlanmaktadır. Bunlarda Halk Partisi'nin memlekete yaptığı hizmetler belirtilmektedir."

Ahmet İhsan sözlerinin devamında CHP'lilerin, DP'lilerin "Biz iktidar mevkiine gelirse askerde bulunan kardeşlerinizi, kocalarınızı, çocuklarınızı terhis edeceğiz, şekerin kilosunu 25 kuruşa düşüreceğiz, toprak kanununu tatbik ettirmeyeceğiz, Sümerbank'ı lağvedeceğiz" diyerek halkı kendi taraflarına çekmeye çalıştıklarından şikâyet ettiklerini, DP'lilerin ise bu söylemleri kabul etmediğini CHP'lilerin kendilerini kötülemek için uydurduklarını söylediklerini anlatmıştır (Cumhuriyet, 11.07.1946, s. 2). CHP yine DP tarafından yayınlanan beyannamenin Adana teşkilatı tarafından resmi dairelere sokularak memurlara okutulmaya çalışıldığını, seçimleri kazandıkları takdirde memurlara birer maaş ikramiye verileceği, terfi almalarının sağlanacağı gibi propaganda yaptıklarını ancak bunun aksi tesir ettiğini ve DP'den istifaların arttığına dikkat çekmiştir (Bugün, 16.07.1946, s. 1, 3).

Seçim öncesinde her iki parti de faaliyetlerini artırmıştır. 23 Haziran'da CHP Adana merkez ilçe idare kurulu başkanı Hamza Savcı ile birlikte idare kurulu üyelerinden Kerim Uluscutürk, Kürkçüler-Müminli, Havraniye, Baklalı, Abdioğlu, Kapılı, Dedepınar'da seçim konuşmaları yapmışlardır (Bugün, 25.06.1946, s. 3). Köylerde de parti çalışmalarına hız verilmiştir. CHP üyesi Hüsnü Yurtçu ve Kerim Uluscutürk Karahacılı ve civar köylere giderek halkla temasta bulunmuşlardır. Yine Zeytinli köyünde CHP ocağında yapılan toplantıda 212 nüfuslu köy halkı CHP'ye bağlılıklarını bildirmişlerdir (Bugün, 29.06.1946, s. 2).

29 Haziran'da ilçe, bucak ve ocaklardan gelen yüzlerce partili ile Asri Sinema salonunda bir araya gelinmiştir. Toplantıda ilçe idare kurulu başkanı Abbas Ülkü, ardından idare kurulu üyesi Arif Özbilen ve partililerden Cemil Türker konuşma yapmışlardır. Akşamda CHP'liler için Seyhan Park lokantasında yemek verilmiştir (Bugün, 30.06.1946, s. 2). 15 Temmuz günü Osmaniye'de de CHP'liler seçim mitingi düzenlemiştir. Ali Safa Akgüngör, Abdürrezzak Güvenç ve Şereh Haznedar bir konuşma yaparak CHP'ye bağlılıklarını bildirmişlerdir (Türksözü, 17.07.1946, s. 1).

DP'nin Seçim Çalışmaları

DP seçimlerin öne çekilmesini, kendilerine seçime hazırlanma fırsatı verilmemesi olarak değerlendirerek büyük tepki göstermiştir (İcra, 1992, s. 15). DP temsilcileri 16 Haziran'da genel seçimlere katılıp katılmayacaklarını kararlaştırmak adına 35 il müteşebbis heyeti başkanının katılımıyla DP genel merkezinde bir toplantı yapmış ve yapılan toplantıda seçimlere katılma kararı almışlardır (Bugün, 18.06.1946, s. 1). 18 Haziran'da bir beyanname ile açıklamışlardır. Celal Bayar DP'nin seçim kampanyasını 29 Haziran'da Adana'dan başlatmıştır. O gün Adana çok sıcaktır ve Bayar'ı havaalanında muazzam bir kalabalık "Yaşasın Türk Demokrasininin Babası!, Var olsun İstiklal Harbinin Galip Hocası" sloganıyla karşılamıştır. DP'liler Bayar'a Seyhan lokantasında ziyafet vermek istemişlerse de CHP'lilerin de aynı lokantadan yer istemeleri üzerine bu karardan vazgeçilerek DP merkezine gidilmiştir (Toker, 1990, s. 115-116; Cumhuriyet, 30.06.1946, s. 1). Bayar, Adana'da yaptığı seçim konuşmasında:

"Sayın Adanalılar, epeyce zaman evvel buraya Büyük Atatürk ile beraber gelmiştik. O gün vatanın halâskarına karşı gösterdiğiniz derin muhabbet ve

coşkun alâkanın heyecanını hâlâ yaşamaktayım. Arkadaşlar maksadımız ve hedefimiz büyük milletimizin ilerlemesini ve refah içinde yaşamasını sağlamaktır. Bugün biz büyük halâskârın açtığı yolda yürüyoruz. Bu yol milletin hâkimiyetini esas tutan yoldur. O asıl dâvasını bu gayeyi ele alarak gerçekleştirmişti. Bu yol mili iradenin yoludur. Her şeyde milletimizin olacaktır. Millî iradenin sağlam ve salim bir surette tecellisini temin edince kendimizi maksada vasil olmuş sayacağız” demiştir (1955, s. 17; BCA, 10.9.0.0/2.5.1).

Bayar 30 Haziran’da Osmaniye, Ceyhan’a giderek halka hitap etmiştir. CHP yanlısı Bugün gazetesinde Bayar’ın seçim kampanyasını Adana’dan başlatmış olması belediye seçimlerinde CHP’nin Adana’da elde ettiği başarıya bağlanmıştır. DP’liler bu nedenle Adana’ya daha fazla önem vermek gereğini duydu şeklinde yorumlanmıştır. Bayar burada yapmış olduğu konuşmasında da milli irade vurgusu yapmıştır (Bugün, 30.06.1946, s. 2; Cumhuriyet, 30.06.1946, s. 1).

Demokrat gazetesinde halkın her türlü kötü propaganda ve tazyike rağmen DP’ye kaydolduğuna dikkat çekilmiştir. Dr. Suad Atay Demokrat gazetesindeki yazısında Halk Partisi teşkilatının en ücra köy ve obalara değin yayılmış olmasına karşın CHP’nin halk ve köylüyü çok az anladığını söyleyerek, “Müfettiş veya milletvekili bizzat halka inmedikçe, halk ile konuşmadıkça, halkın içine karışmadıkça, marazın üstüne parmak koymadıkça hastalığı teşhis edemez” diyerek eleştirmiştir. Bu noktada var olduğu tespit edilen sıkıntıların da genel merkeze duyurulmaktan kaçınıldığına dikkat çekerek, doğal olarak bu durumun zamanla bir muhalefet yaratacağının kaçınılmaz olduğuna işaret etmiştir (Atay, Demokrat, 3. 07.1946, s. 1-2).

DP’lilerin sert tepki gösterdikleri bir başka husus, İçişleri Bakanlığının illere gönderdiği tamim üzerine köylere gidenlerden hangi parti adına hareket ettiğini gösterir belge istenmesidir. İçişleri bakanlığının köylerde yapılmakta olan zararlı propagandayı önlemek adına gönderdiği bu tamim tartışmalara neden olmuştur. Zira bu emir üzerine birçok yerde köylere gitmekte olanların yollarda kontrole tabi tutuldukları, idare amirlerinden alınmış belgeleri olup olmadığının sorulduğu belirtilerek bu tavrın seçim öncesinde muhalif partilerin köylerle olan irtibatının kesilmesine yönelik bir tedbir olduğu belirtilerek bu uygulamaya tepki gösterilmiştir (Demokrat, 12. 07.1946, s. 1). Mümtaz Faik Fenik “ Köylerde Seçim Karantinası” başlığı ile köşesine taşıdığı yazısında, köylünün dinleyip dertlerine çare aranacağı yerde İçişleri Bakanlığının bir kararla vatandaşların köylere girebilmesini yasak ettiğini, köye gidecek partililerin 48 saat evvel en büyük idare amirine başvurarak ancak gerekli izin çıktıktan sonra gidebileceklerini bu durumun seçim öncesinde köy ile olan iletişimi kopardığını belirterek eleştirmiştir (Fenik, Demokrat, 12. 07.1946, s. 1).

Seçim öncesinde DP, oyların tam bir serbestlik içinde verilmesinin üzerinde sıklıkla durmuştur. Halktan “millî hâkimiyetin tam tecellisi” için oylarını DP’ye vermelerini istemiştir (Demokrat, 4.07.1946, s. 1). Celal Bayar’ın Adana ve Ceyhan gezisinde Osmaniye’de yaptığı konuşmada “Davamız hürriyeti şahsiye davasıdır, hürriyeti şahsiye rencide edilmektedir” söylemi üzerine Ulus gazetesinde Nihat Erim’in bunu yalanlayarak “Eğer bu sözlerin bizim anladığımız manasından başka bir manası yoksa bunlar sadece

yalandır” şeklindeki ifadesi Demokrat gazetesinde eleştirilmiştir. Görüldüğü üzere seçim propagandası içerisinde her iki parti de şahsi hürriyetin savunucularının kendi partileri olduğunu iddia etmektedirler (Demokrat, 4.07.1946, s. 1, 3). Kemal Karpat DP’lilerin seçim öncesi söylemlerini şöyle özetler:

“Demokrat Parti’nin genellikle ortaya attığı somut sorunlar; hayat pahalılığı, hürriyet yoksunluğu, antidemokratik kanunlar ve idare örgütünün yaptığı bazı yolsuzluklardı. Demokratların ne sistemli bir seçim programı ne de sosyal ve ekonomik sorunlar üzerinde iyi işlenmiş fikirleri vardı. Yaptıkları esas iş, bütün devrimler boyunca ve savaş yıllarında görülen kusurların, duyulan sıkıntı ve hoşnutsuzluğun sorumluluğunu Halk Partisi’ne yüklemekten ibaretti. Bu eleştirilerin gerçekte bir değer taşıyıp taşımadığı üzerinde duran yoktu” (Karpat, 2010, s. 253).

Partilerin seçim propagandaları arasında basında kendileri lehinde ya da diğer parti aleyhinde yayınladıkları mektuplar da yerini almıştır. Buna örnek olarak Seyhan Valisi Akif Eyidoğan’a hitaben Avukat Zeki Direk tarafından yazılmış bir mektup gösterilebilir. Mektupta Direk, millet iradesinin tecelli etmesi için mücadele edeceklerini belirttikten sonra:

“Halk Partisinin fena idaresinin memlekette uyandırdığı derin memnuniyetsizliğin bir tepkisi olarak halkın ruhundan fıskırmış bulunan DP, halk iradesinin serbest bir şekilde belirtilmesi için kanunlarımızın hükümleri dairesinde faaliyete geçmiş bulunduğundan belediye seçimlerindeki hallerin milletvekili seçimlerinde de tekrar edilmesine fırsat vermeyeceğiz” demiştir (Demokrat, 9.07.1946, s. 2).

Adana DP Başkanlığı seçim nutukları için şehirde bazı bölgelere kürsü konulması hususunda valiliğe yaptıkları müracaata olumlu ya da olumsuz bir cevap verilmediğini, *“Vali Akif Eyidoğan’ın Kars milletvekili aday listesinde olduğundan dolayı mı DP’ye karşı taraflı davranmaktadır”* diyerek eleştirmiştir (Demokrat, 20.07.1946, s. 2). DP il müteşebbis heyeti başkanı Bahri Erkam yaptığı müracaatında; Kalekapısındaki Amele pazarı, Karşıyaka Memleket hastanesinin önü, belediye önü, Kuruköprü büyük çeşme önü, Dört Yol ağzında İnönü meydanı, Saydam caddesi Toros fabrikası yanına kürsü konulmasını talep etmiştir. Vali Akif Eyidoğan ise seçim münasebetiyle yapılacak konuşmaların sinema gibi kapalı yerlerde yapılmasını istemiştir. Ayrıca açık yerlerde yapılacak konuşma miting olarak değerlendirildiğinden bunun için gerekli yerlere müracaatta bulunulması yanıtını vermiştir (Demokrat, 20.07.1946, s. 2).

DP kurucularından Refik Koraltan 19 Temmuz’da Ceyhan’a gelerek burada bir seçim konuşması yapmıştır. Yurdun 52 vilayeti ve 300 kazasında parti teşkilatının kurulduğunu belirten Koraltan sözlerinin devamında *“Ben bunlardan 30 vilayeti dolaştım. Oralarda halk ile yaptığım hususi ve umumi görüşmelerde herkesin bizimle birlik olduğunu yakinen gördüm”* demiştir (Demokrat, 19.07.1946, s. 2).

Partilerin Milletvekili Aday Tespiti

Çok sayıda kişi milletvekili olabilmek için CHP’ye başvuruda bulunmuştur (BCA, 490.1.0.0/318.1307.1; BCA, 490.1.0.0/ 318.1308.1). CHP’nin milletvekili aday listesinde; Ali Münif Yeğena (eski Seyhan milletvekili), Kemal Çelik (eski Seyhan milletvekili), Kemal Satır(eski Seyhan milletvekili), Cavit Oral (eski Seyhan milletvekili), Sinan

Tekelioğlu (eski Seyhan milletvekili), Hilmi Uran (İçişleri Bakanı), Kasım Gülek (eski Bilecik milletvekili), Kasım Ener (eski belediye reisi), Makbule Dıblan (serbest doktor), Ahmet Remzi Yüreğir (Yeni Adana gazetesi sahibi) bulunmaktadır. İçel milletvekillerinden aslen Adanalı olan Ferit Cemal Güven ile Turhan Cemal Beriker de buradan aday gösterilmek istenmişse de seçilme şansları az olduğundan tekrar İçel'den aday olmaları uygun görülmüştür (Demokrat, 17.07.1946, s. 3, Bugün, 19.07.1946, s. 1).

DP'nin milletvekili aday listesi ise şöyledir: Hilmi Tezer (Avukat -Sarı Hakim-), Kamil Tekerek (Avukat), Mahmut Canberk (Milli M. Fb. Başmakinisti), Mehmet Muhtar Gücüm (Çiftçi), Mehmet Geçioğlu (Karaisalı Çiftçilerinden-eski belediye başkanı), Mustafa Akçalı (Tüccar), Recai Tarımer (Çiftçi), Salih Zeki Bugay (Tüccar), M. Şerafettin Kantel (Maliyeci), Vedat Güçlü (Avukat). Adaylardan Mehmet Geçioğlu DP üyesi olmayıp serbest adaylığını koyan isimlerdendir, DP listesine alınmıştır (Demokrat, 18.07.1946, s. 1; 21.07.1946, s. 1).

Müstakil adaylar da; Remzi Oğuz Arık, Hafız Mustafa Bayvadoğlu, Doktor Ziya Özbakan, Doktor Sedat Barı ve Arif Nihat Asya'dır. Müstakil adaylardan avukat Abdülkadir Kemali hiçbir listeye dâhil değildir (Bugün, 20.07.1946, s. 1).

21 Temmuz 1946 Genel Seçimi ve Sonuçları

Adana belediyesi seçim için tüm hazırlıklarını tamamlamıştır. Her sandığın başında seçim heyetinden başka bir jandarma, bir polis ve bir bekçi bulundurulmuştur. Yazlık yerlerde bulunan halkın oy kullanabilmesi için belediye otobüsleri tahsis edilmiştir. Sıcaktan halkın bunalmaması için seçim sandıklarının başına buz, soğuk su, soğuk şerbet ve limonata gönderilmiştir (Cumhuriyet, 21.07.1946, s. 4). Adana Valisi Akif Eyidoğan ve Emniyet Müdürü Hikmet, saat yediden itibaren sandık başlarına teftişe çıkmıştır. Emniyet Müdürü bütün zabıta memurlarına verdiği talimatta seçimin güvenliğinden sorumlu olduklarını fakat seçim işlerine karışmamaları gerektiği noktasında gerekli uyarıyı yapmıştır. Saat sekize doğru caddelerde davul zurna sesleri duyulmaya başlanmış, DP ve CHP'liler davul ve zurnalarla halkı oy vermeye davet etmişlerdir. CHP'lilerin yakalarında altı oklu bayrak takılı olduğu gibi bazı oy sandıklarında da altı oklu bayrağın asılı olduğu görülmüştür. Emniyet Müdürü sandık başlarını teftiş ettikten sonra seçimi, merkez karakolundan idare etmeye başlamıştır. O gün hava o kadar sıcaktır ki sıcaktan bunalan bazı kişiler oylarını atmadan gitmişlerdir. Seçim saat 19.00'da bitmiştir (Cumhuriyet, 22.07.1946, s. 4). Seçim sonrasında Ankara'dan getirilen takviye polis kuvveti Vali Akif Eyidoğan'ın onlara teşekkür etmesinden sonra Ankara'ya dönmüştür (Cumhuriyet, 23.07.1946, s. 3).

Seçime ilişkin ilginç olaylar da yaşanmıştır. Bunlardan biri Ceyhan'ın Yeşilova köyünde yaşanan bir hadisedir. DP'ye oy veren bir köylü, CHP'ye oy veren karısına kızdığı için onu boşadığını söylemiştir. Medeni Kanuna göre bunu yapamayacağı anlatılsa da adam kararında ısrar etmiştir. Yine Adana merkez kazasına bağlı köylerden birinde köy halkının yarısı DP'ye yarısı CHP'ye oy vermiştir. Ancak DP taraftarları CHP listesinde ismi bulunan bir toprak sahibine, CHP'liler de DP listesinde bulunan iki toprak sahibine oy vermek isteyince bunu bir türlü yapamamışlardır. Merkezden gönderilen seçim heyetinden biri köylüleri kahveye toplayarak bu konuda

anlaşmazlığa düşmenin yersiz olduğunu zira listelerden istemediklerini silip istedikleri ismi yazabileceklerini anlatarak sorunu çözmüştür (Cumhuriyet, 23.07.1946, s. 3).

Seçim için il dâhilinde 666 oy sandığı konulmuştur (Bugün, 14.07.1946, s. 1). Adana'da merkez kaza ve köylerde seçime katılım oranı %57'dir. CHP oyların 70'ini, DP ve bağımsızlar ise %30'unu almıştır (Bugün, 23.07.1946, s. 1; Cumhuriyet, 22.07.1946, s. 1). DP seçim sonrasında il merkezinde ve kazalarda, valiliğe ve seçim kurulu başkanlıklarına başvuruda bulunarak her adayın kazandığı oy detayını gösterir açıklamalı bir cetvel verilmesini talep etmiştir. Milletvekili seçim kanununa göre seçim bitince tutanaklar düzenlendikten sonra bütün seçim evrakının mühür altında TBMM emri altında bulundurulması istendiğinden bu talep reddedilmiştir (Bugün, 30.07.1946, s. 2).

Çoğunluk seçim sisteminin uygulandığı 21 Temmuz 1946 milletvekili genel seçimlerinde 465 milletvekilinden 397'sini CHP, 61'ini DP, 7'sini de bağımsızlar kazanmıştır (Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2007, 2008, s. 7). Adana'da seçimleri CHP'nin kazanması üzerine; Sinan Tekelioğlu, Cavit Oral, Kemal Çelik, Hilmi Uran, Kasım Gülek, Kemal Satır, Kasım Ener, Ahmet Remzi Yüreğir, Ali Münif Yeğenağa, Makbule Dıblan milletvekili seçilmiştir (TBMM Albümü 1920-2010, 2010, s. 498-499).

CHP adaylarından; Sinan Tekelioğlu 72106, Cavit Oral 70410, Kemal Çelik 69446, Hilmi Uran 69218, Kasım Gülek 68972, Kemal Satır 63954, Kasım Ener 63788, Ahmet Remzi Yüreğir 62486, Ali Münif Yeğenağa 58935, Makbule Dıblan 46902 oy almıştır.

DP adaylarından; Mehmet Keçioğlu 38867, Kamil Tekerek 36206, Mustafa Akçalı 35298, Recai Tarımer 32235, Mehmet Muhtar 30206, Vedat Güçlü 28468, Salih Zeki Boga 27142, Mahmut Canberk 26162, Hilmi Tezer 25921 ve M. Şerafettin 24450 oy almıştır. Milli Kalkınma Partisi adaylarından Mehmet Bilgiç 750, Şevki Duman 278, Mustafa Biçer 56, M. Hüdaaverdi Dinçkal 38, Ali Camuşçu 7 oy almıştır.

Aday olan ve olmayanların aldıkları oy miktarı ise şöyledir; Remzi Oğuz Arık 29443, Arif Nihat Asya 8313, Hafız Mustafa 7379, Feyzi Oldaç 6026, Abdülkadir Kemali 5027, Durmuş Türkmenoğlu 3980, Doktor Sedat Barı 2683, Doktor Ziya Özbakan 2405, Hasan Basri Demir 981, Celal Keçioğlu 904'dür (Türksözü, 24.07.1946, s. 1).

Seçimlerde Yolsuzluk Yapıldığı İddiaları

DP'liler yolsuzlukların daha seçim öncesinde başladığını iddia etmişlerdir. Milletvekili seçimi için asılacağı yerler daha önceden ilan edilmiş bulunan cetvellerin bir kısmının gösterilen yerlerde bulunmadığını, ayrıca birçok vatandaşın adının yanlış yazıldığını ve yine DP'ye kayıtlı olan kişilerin birçoğunun da listelere dâhil edilmediğini belirtmişlerdir (Demokrat, 5.07.1946, s. 1). CHP'nin seçim propagandası yaparken de halka baskı uyguladığını, bazı köylerde "Siz 21 Temmuz'a kadar tekrar CHP'ye girmezseniz, sizi bir daha partimize almayacağız ve ötesini siz düşünün ve Demokrat Partide kalanlara yarım para verilmeyecek ve kredileri kesilecektir" diyerek halkı tehdit ettiğini, seçim kampanyası için kendilerine birçok otomobil tahsis etmiş olmalarına karşın bu otomobillerden DP'nin yararlandırılmadığını ileri sürmüşlerdir. Yine bazı

köylerde DP'ye giren köylülerin akaryakıtlarının kesildiğine dikkat çekilmiştir (Demokrat, 25.07.1946, s. 2-3).

DP'liler seçimler sırasında yapılan yolsuzluklara ilişkin örnekler de sunmuşlardır. Ceyhan'ın Kırmıt bucağında tasnif yapılmadan köyden çıkarılan seçim sandığı köy muhtarının şikâyeti üzerine Ceyhan'a yakın asma köprü üzerinde yakalanarak köye getirilmiş, seçim kurulu başkanı hakkında da soruşturma başlatılmıştır. Bir başka örnek seçim defterlerinin değiştirildiğine ilişkindir Ayas-Nacarlı köyünde de 160 kişinin olduğu defter 88 seçmenin adının olduğu defterle değiştirilerek, DP'li seçmenlerin oy vermeleri engellenmek istenmiştir (Demokrat, 23.07.1946, s. 2). Yine bir diğer köyde sandık kurulu başkanının boş tasnif tutanağını okuma yazma bilmeyen kurul üyelerine imzalatırdıktan sonra muhtarın odasına yalnız girerek tutanağı istediği gibi doldurmasıdır (Demokrat, 25.07.1946, s. 2-3). Kadirli'nin Aşağı Çayanlı, Değirmendere, Nüffet, Kafarlı, Karakütük, Avlık, Topraktepe, Karatepe ve daha birçok köyünde seçimlerde yolsuzluk yapıldığı, tutanakların tahrif edilerek değiştirildiği basında yer almıştır (Demokrat, 28.07.1946, s. 3). Adana'dan serbest adaylığını koyan Dr. Sedat Barı, Ceyhan'da kendisine ait seçim listelerini yırtan Ceyhan CHP Başkanı Abbas Ülkü hakkında kanuni işlem yapılması için Ceyhan savcılığına müracaatta bulunmuştur. Yine Işık sinemasında seçim konuşması yapmak üzere vilayete müracaatta bulunmasına rağmen CHP'lilerin buna müsaade etmediğini belirtmiştir (Demokrat, 21.07.1946, s. 2).

Demokrat gazetesindeki köşesinde Ragıp Batumlu'nun seçimlere ilişkin yorumu şöyledir:

"Vallahi yapılan seçimi nasıl anlatacağımı bilmiyorum. Zira, bu yapılan şey seçimden başka her şeye benziyordu. Seçmenlere edilmedik eza, yapılmadık hakaret kalmadı. Fakat yanlış anlaşılmasın bu dediğim şeyler yalnız CHP'den olmayanlara karşıydı." (Batumlu, Demokrat, 23.07.1946, s. 2) Ahmet Emin Yalman ise 1946 seçimleri için *"İşlerin içinde yaşadığım için 1946 seçimlerinin geniş ölçüde baskı, fesat ve hileyle yürütülmüş bir seçim olduğunu kesin şekilde biliyorum, bu devrin canlı bir şahidiyim"* demiştir (1970, s. 79).

O dönem CHP'de parti grup başkan vekili olan Hilmi Uran anılarında seçim sonrasında Saraçoğlu ve Faik Ahmet Barutçu ile birlikte DP'den Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ile bir araya geldiklerini, DP'nin seçimlerin kanuna aykırı yapıldığına dair kanıtı olmamakla beraber çok sayıda şikâyet dile getirdiğini hatta bir vilayet seçimini iptal ettirmek için uğraştığını ancak hiçbir dayanağı olmayan bu isteği kabul etmediklerini belirtmiştir (Uran, 2008, s. 371).

DP 21 Temmuz seçimlerinde usulsüzlük yapıldığını ve baskılara maruz kaldıklarını belirterek seçim sonuçlarına itiraz etti. Bir sonuç alınamayınca içlerinde Adana'nın da olduğu İzmir, Bursa, Ankara, Konya'da peş peşe seçim protesto mitingleri düzenlenmiştir (Eroğul, 2003, 37). Adana mitingi 31 Temmuz günü İnönü Meydanı'nda yapılmıştır (Demokrat, 31.07.1946, s. 1, Cumhuriyet, 1.08.1946, s. 1). 15 bin kişinin katıldığı mitingde caddelerin yanı sıra meydan civarındaki evlerin damları da dolmuştur. Mersin'den, Tarsus'tan, Ceyhan'dan ve köylerden DP'liler gelmiştir. Elleriindeki afişlerde *"Yeter söz milletindir!", "Oy sandığı mukaddestir.", "Bunları biz*

seçmedik”, “Yeni seçim isteriz”, “İktidar meşru olmalıdır” yazılıdır. İlk olarak mitinge katılmak üzere şehre gelen Mersin Milletvekillerinden Refik Koraltan yaptığı konuşmasında “Aziz Adanalılar, 21 Temmuz imtihanında sandık başlarından kovulan, dövülen, hakarete uğrayan, rey çalınan sizlerin haklarınızı asla çiğnetmeyeceğiz. En yüksek adalet makamları huzurunda davamızı müdafaa etmekten geri durmayacağız” demiştir. Koraltan’ın konuşmasını müteakiben, Demokrat gazetesi başmuharriri Enver Batumlu, Avukat Sait Nil, Avukat Mustafa Nuri Tunç, Avukat Reşat Güçlü halka hitap etmiştir. Enver Batumlu, haklı olduğuna inandıkları davaları için meşru yollardan mücadele edeceklerini, millet iradesinin her şeyden üstün olduğunu belirterek DP’nin sloganı olan “Yeter söz milletindir” diyerek konuşmasını tamamlamıştır. Daha sonra söz alanlardan avukat Reşat Güçlü kürsüye gelerek seçimler sırasında usulsüzlüklerin propaganda ile başladığını anlatmıştır. Hanedan ocağının önündeki sandığın üzerine CHP’nin propaganda afişlerinin yapııştırıldığını, bunun çıkarılmasını söyleyen DP’li gözlemciyi dinleyeninin olmadığını, bir başka sandıkta CHP gözlemcisinin sandığa pusulayı kendisinin görmeden atamayacaklarını söylediğini dile getirmiştir (Demokrat, 1.08.1946, s. 3).

Adana İl Müteşebbis Heyeti Başkanlığı meşru olmayan yollardan seçilen milletvekillerinin Adanalıları temsil edemeyeceklerini belirterek durumu Cumhurbaşkanlığı nezdinde protesto ederek, protestonun bir suretini de telgrafla TBMM’ye sunmuştur. Söz konusu protestoda iktidar partisinin iftiralarına uğradıklarını, seçimde sandık başında baskılarla karşılaştıklarını, oylarının çalındığını dile getirmişlerdir (Demokrat, 2.08.1946, s. 1). Adana DP Müteşebbis Heyeti Başkanvekili Ömer Başeğmez tarafından bildirilen tutanağa göre; Bir sandıkta seçmenler sandık odasındaki masadan oy almaya mecbur tutulmuştur. Narkulak köyünde sandık başında DP aleyhine propaganda yapılarak, sandığa DP oylarının atılmasına izin verilmemiştir. Handan mahallesindeki sandıkta, adı defterde olan DP’lilere adları yoktur denilmiştir. İstiklal Mahallesinde DP aleyhine propaganda yapılmıştır. Tepebağı’ndaki sandıkta bir vatandaşa, DP’li olduğunu söyleyince ismin yok denilip sonradan Halk Partiliyim demesi üzerine oy kullanılmıştır. Yine Erkek lisesinde de mükerrer oya dikkat çekilmiştir. Misis’te oy adedi DP temsilcilerine imza ettirilmemiştir. Karataş bucağına bağlı İshacı köyünde başkaları adına oy kullanılmıştır. Yine bir sandıkta DP kazanmış iken CHP kazanmış gibi gösterilmiştir (BCA, 490.1.0.0/358.1500.1). Bunların incelenmesi adına komisyon oluşturulmuşsa da hiçbir itiraz kabul görmemiştir (Eroğul, 2003, s. 37). Komisyon, ileri sürülen bu iddiaların bazılarının doğru olduğu kabul edilse bile seçim sonucunu değiştirmeyeceğini, olaylara ilişkin belge bulunmadığını ve münferit olaylar olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. DP ise seçimlerde sistemli bir şekilde baskının uygulandığını iddia etmiştir (Koçak, 2013, s. 185).

Adnan Menderes 1946 seçimlerine ilişkin 26 Ağustos 1946’da yaptığı konuşmada tespitlerini şöyle dile getirmiştir:

“Muhterem arkadaşlar; kim ne desin 21 Temmuz tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde birçok yolsuzluklar ve kanunsuzluklar olduğu hakkında teessüs eden kanaat umumdur. Bu kanaatin bütün vicdanlarda yer etmesine sebep kanunu tatbika

memur makamlar ve vazifeliler tarafından türlü türlü kanunsuz hareket ve muamelelerin, her çeşitten tazyik ve tehditlerin, zor ve şiddet kullanma hadiselerinin her yerde açıktan açığa olması ve bu mübalâtsizca işlenen kanunsuzlukların ıstırabına şehirlerde, kasabalarda ve köylerde yığın yığın vatandaşların bizzat maruz kalmış bulunmalarındır. Bu itibarla denilebilir ki mazbatalarını tetkik ve müzakere etmekte olduğumuz son milletvekili seçimlerinin milli iradeyi tecelli ettirmedigine dair olan en hakiki delil Türk milletinin vicdanında yerleşmiş olan bu kanaattir" (BCA, 30.1.0.0/11.65.4).

DP 1947 yılında yayınladığı beyannamede de 21 Temmuz 1946 günü yapılan seçimlerde emniyet şartlarından hiç birisinin bulunmadığından bahisle tepkisini şöyle göstermiştir:

"...idare ve seçim cihazlarının yalnız iktidar partisini kazandırmak gayesiyle hareket ettiklerini bütün milletle beraber tespit etmiştir. Bu seçimleri takip eden il genel meclisleri ve bilhassa muhtar seçimleri daha pervasızca ağır bir mahiyet göstermiştir. Millet iradesinin doğru olarak tezahürünü men'eden bu hareketler memleketimizin her tarafında derin bir infial uyandırmıştır. Manevi asayişsizlik havası yaratmıştır. Öyle ki vatandaşın hürriyeti, milletin hâkimiyeti, vatanın selameti noktalarından, seçim emniyetinin sağlanması iç politikamızın en nazik ve en mühim bir eseri haline gelmiştir...21 Temmuz seçim yolsuzlukları hakkındaki itirazlarından hiç birinin nazara alınmadığı görülmekle beraber, Demokrat Parti bu teminatı tesis etmek ve kısmi seçimlere girebilmek için daha o zaman seçim kanununun bazı maddelerinin acele değiştirilmesi hakkında meclise bir tadil tasarısı sunmuştu" (BCA, 30.1.0.0/12.71.9).

Sonuç

II. Dünya Savaşı'nı, totaliter rejimlere karşı demokrasi cephesinin kazanması, Türkiye'de çok partili hayata geçişin dış dinamiğini, savaş yıllarında uygulanan ekonomi politikalarının geniş halk kesimleri üzerinde yarattığı hoşnutsuzluk da iç dinamiğini oluşturmuştur. 1946 yılı başında kurulan DP hızlı bir şekilde teşkilatlanma sürecine girmiştir. Ancak kuruluşundan kısa bir süre sonra eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin mayıs ayına alınmasına tepki göstermiş ve belediye seçimlerine katılmama kararı almıştır. Aynı şekilde 1947 genel seçimlerinin 1946'ya çekilmesini, CHP'nin tam olarak örgütlenmeden iktidarı ele geçirme manevrası olarak değerlendirmişse de seçimlere katılmıştır. 1946 seçimleri yapılan yolsuzluklar nedeniyle "şâibeli, hileli" seçimler olarak adlandırılmıştır.

DP'nin Adana il ve merkez ilçe idare heyeti 12 Mart'ta oluşturulmuştur. Nisan ayında Ceyhan, Kadirli, Osmaniye, Haziran ayında Saimbeyli, Temmuzda Karaisalı DP teşkilatı kurulmuştur. Kozan ilçesinde DP teşkilatı seçimden sonra Ağustos 1946'da açılmıştır. Adana'da DP teşkilatı bucak köylere değin teşkilatını genişletmeye çalışmış, ilçelerin yanı sıra bucak ve köylerde çok sayıda ocak açmıştır. DP'nin Adana teşkilatının kurulması ve faaliyetleri karşısında CHP de yeni katılan üyeler için tanışma toplantıları düzenleyerek siyasi çalışmalarına hız vermiştir. Çok partili siyasi yaşamın ilk etkileri böylece görülmeye başlanmıştır.

İlk tek dereceli seçim olan 1946 seçimleri tüm yurttaki olduğu gibi Adana'da da hareketli geçmiştir. Seçim öncesinde her iki parti istifalar üzerinden birbirlerine gövde

gösterisinde bulunmuştur. Demokrat gazetesinde CHP'den istifa haberlerine, Bugün, Türksözü, Yeni Adana ve Tel gazetesinde de DP'den istifa haberlerine sıklıkla yer verilmiştir. Her iki parti de zaman zaman bu haberleri yalanlayan açıklamalarda bulunmuşlarsa da haberlerin ne kadar doğru olduğunu kestirmek oldukça güçtür.

CHP seçim işlerini yürütmek üzere Adana'ya bir seçim heyeti göndermiştir. Düzenlenen mitinglerin yanı sıra CHP milletvekilleri ve CHP Adana teşkilatının önde gelen isimleri, ilçe bucak ve köyleri gezerek halkla bir araya gelmiş ve CHP'nin o güne kadar yaptığı hizmetleri anlatmak suretiyle halktan oy istemiştir. Celal Bayar da DP'nin seçim kampanyasını 29 Haziran'da Adana'dan başlatmıştır. Mitinglerde özellikle seçimlerin tam bir serbestlik içinde yapılmasının önemine değinilmiş, CHP iktidarı eleştirilmiştir. 21 Temmuz'da yapılan seçimler, şaibeli olduğu gerekçesiyle tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Seçim listesinde DP'ye kayıtlı seçmenlerin adının yer almadığı, CHP'nin seçimlerde halka baskı uyguladığı, tasnif edilmeden seçim noktasından çıkarılan oy sandıklarının olduğu, seçim tutanakları üzerinde tahrifat yapıldığı bu iddialar arasında öne çıkanlardır. DP seçimlerdeki yolsuzluklar için yaptıkları itirazların karşılık bulmaması üzerine bir dizi protesto mitingi tertiplemişlerdir. Bu iller arasında Adana'da bulunmaktadır.

DP, seçimlerdeki usulsüzlük ve yolsuzlukları sonraki süreçte parti propagandası olarak dillendirmiş, seçim meydanlarında CHP aleyhine kullanmıştır. Bu durumun belki de en olumlu neticesi 1950 seçimlerinin hemen öncesinde yeni seçim kanununun kabulü olmuştur. Artık çok eleştirilen, açık oy gizli sayım yerine gizli oy açık sayım almış geçerli olmuş ve seçim güvenliği teminat altına alınmıştır.

Extended Abstract

The transition to a multi-party political system in Türkiye was a result of the internal and external dynamics. The victory of the *Democracy Front*, which defeated the authoritarian regimes in the Second World War (1939-1945), formed the external dynamic of this process. Even though Türkiye did not actually enter the war, large social segments felt the challenging war economy on their budgets. This situation led to the emergence of an opposition movement that was disturbed by governmental policies. The ruling party, *Cumhuriyet Halk Partisi* (CHP), also stood by a multi-party political regime in this political and economic environment.

Demokrat Parti (DP) was established on 7 January 1946 with the effect of internal and external developments. After its establishment, DP quickly entered the organizational structuring process. In this period, the party administration showed reaction due to the changing dates of the municipality and parliamentary elections and declared that they would not participate in the municipal elections on 8 May 1946.

Another opposition party—*Milli Kalkınma Partisi* (MKP), which announced that they would participate in the municipality election, then—on the same day afternoon—announced a withdrawal from the election. As a result, the allegations of fraud started even in the municipal elections, and the participation rate in the elections remained very low. Election law numbered 4918, adopted on 5 June 1946, introduced a single-stage election procedure. After the election date postponements, the *open-vote-secret-counting* method also caused debates. On 16 June 1946, the DP General Administrative

Board announced that they would participate in the general elections. DP members bravely expressed their concerns about the election and fiercely criticized the CHP's practices at the party meetings.

DP founded Adana Provincial Office in March 1946, then immediately organized many party offices in districts, sub-districts, and villages. The establishment and activity of the DP also induced the CHP's activities, and the party held introductory meetings for the newly registered CHP members. Parties had started to make election propaganda through resignations from the parties. The resignation news from the CHP was featured in the newspaper *Demokrat*, and the resignation news from the DP in the newspapers *Yeni Adana*, *Türksözü*, *Bugün*, and *Tel*. Both parties' deputy candidates appealed to the public at rallies or meetings and demanded their votes. As part of the election work, CHP sent a delegation group to Adana to tell in the meetings about the CHP's services until that day. DP also started its election campaign in Adana on 29 June 1946. Celal Bayar addressed the public in Adana, Osmaniye, and Ceyhan. DP, attaching great importance to holding the elections with complete freedom, repeatedly claimed not to have benefited from fair propaganda opportunities during the election campaign.

In the end, CHP won the 21 July elections in Adana with ten deputies. DP Adana provincial organization objected to the elections by presenting many examples of corruption and fraud, such as the existence of many DP members who were not on the election lists, kidnapped ballot boxes, and falsified election minutes. DP Headquarters held protest rallies in big cities, including Adana, after their unsuccessful election objections throughout the country. Despite the problems, the 1946 elections were indisputably a paramount experience with increasing political participation and establishing democracy.

Kaynakça**Arşivler****T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 434.1803.1

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 318.1307.1

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 318.1308.1

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 358.1500.1

BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 77.506.11

BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 2.5.1

BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 11.65.4

BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 12.71.9

Gazeteler

Buğün

Cumhuriyet

Demokrat (Adana)

Tel

Türksözü

Yeni Adana

Kitap ve Makaleler

Ahmad, F. (1994). *Demokrasi sürecinde Türkiye 1945-1980*. İstanbul: Hil Yayınları.

Akandere, O. (2009). 1946 Genel seçimleri ve sonuçları üzerinde iktidar ve muhalefet partileri arasında yapılan tartışmalar I. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 25, S. 75, 437-464.

Albayrak, M. (2004). *Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Batumlu, R. (23.07.1946). Bir seçim yapıldı. *Demokrat*.

Bayar, C. (1946). *Demokrat Parti merkez idare kurulunun belediye seçimlerine girmemek sebeplerini açıklayan beyannamesi*. Adana: Toros Matbaası.

Celal Bayar'ın 1946, 1950 ve 1954 yılları seçim kampanyasındaki söylev ve demeçleri. (1955). (Ö. Şahingiray, top.). Ankara: Doğu Ltd. Ortaklığı Matbaası.

Çavdar, T. (2004). *Türkiye'nin Demokrasi tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Kitabevi.

Eroğul, C. (2003). *Demokrat Parti tarihi ve ideolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Fenik, M. F. (1946). Köylerde seçim karantinası. *Demokrat*.

Fersoy, O. C. (1978). *Bir devre adımı veren Başbakan Adnan Menderes*. İstanbul: Hun Yayınları.

Goloğlu, M. (1982). *Demokrasiye geçiş 1946-1950*. İstanbul: Kaynak Yayınları

İcra, B. (1992). *Demokrat Parti tüzük ve programı*. Ankara.

Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Koçak, C. (1996). *Türkiye'de Millî Şef dönemi (1938-1945)*. C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları.

Koçak, C. (2013). *Rejim krizi Türkiye'de iki partili siyasi sistemin kuruluş yılları (1945-1950)*. C. 3, İstanbul: İletişim Yayınları.

Milletvekili genel seçimleri 1923-2007, (2008). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayını.

- Olgun, K. (2011). Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından 1950’ye genel seçim uygulamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 27, S. 79, 1-36.
- Sun, Z. B. (1946). Demokrat Parti kurma teşebbüsü. *Türksözü*.
TBMM albümü 1920-2010, (2010). C. 1, Ankara: TBMM Yayını.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı yılları 1944-1973, tek partiden çok partiye 1944-1950*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Uran, H. (2008). *Meşrutiyet, tek parti ve çok parti hatıralarım (1908-1950)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yalman, A. E. (1970). *Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim*. İstanbul: Rey Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye’nin tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.